

*Κριτικές προσεγγίσεις**Ελένη ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ:**Πολιτισμός και Ελληνισμός: Προσεγγίσεις. Αθήναι, 2007, Εκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ.*Της κ. **Ελένης ΚΑΒΒΑΔΙΑ**Δρος του Washington International University,
Στελέχους της EUROP. INVEST. BANK

Το βιβλίο, όπως και κάθε έργο τέχνης, όταν φεύγει από τα χέρια του δημιουργού του, γίνεται κτήμα όλων εκείνων, που το προσεγγίζουν. Ο κάθε ένας από αυτούς όμως, το βιώνει διαφορετικά. Το βιβλίο αγγίζει την τέχνη, όχι μόνο γιατί είναι τέχνη το να γράφεις ωραία, αλλά και γιατί κατά την ίδια την Συγγραφέα: «Η τέχνη δημιουργεί εκ του μη όντως έναν κόσμο κατανοητό από τον άνθρωπο, που απευθύνεται στον άνθρωπο και αξιολογείται μόνο από αυτόν».¹

Θα αναφερθώ στο βιβλίο συμμετέχοντας στην σημερινή εκδήλωση - τελετή, κυρίως επειδή «κάθε τελετή αποβλέπει να συνδέσει συμβολικά τις βεβαιότητες του χθες με τις ελπίδες του αύριο...».

Ακόμη δεν άρχισα και παρέθεσα ήδη δύο αποσπάσματα από το βιβλίο. Στις σελίδες του βρήκα συγκεκριμένα στοιχεία για να ψηλαφίσω «αυτονόητες», αλλά ταυτόχρονα άπιαστες και αφηρημένες έννοιες, όπως η τέχνη, και η επιστήμη ή η τελετή. Μου έδωσε απαντήσεις σε καθημερινά ερωτήματα ή διλήμματα της καθημερινότητας, και στοιχεία για να κάνω προσωπικές επιλογές. Είναι ένα βιβλίο αναφοράς, ένα

βιβλίο που δεν κλείνουμε τους λογαριασμούς μας μαζί του, όταν τελειώσουμε την τελευταία σελίδα.

Πριν επεξηγήσω τί ακριβώς εννοώ, θα ήθελα να σας δώσω την οπτική γωνία απ' όπου είδα το βιβλίο.

Το βιβλίο είναι μία ανθολογία 10 παρεμβάσεων/ομιλιών της λογιότατης κ. Γλυκατζί-Αρβελέρ, που έκανε σε διάστημα 30 σχεδόν χρόνων σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, πάνω σ' ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως: ιστορία, επιστήμη, παιδεία, πολιτική, τέχνη, ακόμα και ιατρική.

Ως υπεύθυνη Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, επιμελούμαι ομιλίες προσωπικοτήτων της Τράπεζας, αλλά και γράφω πολλές δικές μου. Με εντυπωσίασε ο χρόνος, που έχει αφοσιώσει για να γράψει τόσες, και τόσο διαφορετικές παρεμβάσεις. Έχοντας πάντα την φιλοσοφία της σαν συνεκτικό υλικό σκέψεων και ανακοινώσεων 30 ετών, και «μίτο» - «fil rouge» στην εξερεύνηση διάφορων θεμάτων, με ξάφνιασε γιατί παίρνει νέες οπτικές γωνίες, ανασύρει καινούργια στοιχεία, αναπτύσσει απρόσμενες επιχειρηματολογίες για κάθε θέμα. Για ανθρώπους

1. Εισήγηση σε ειδική εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου, οργανωθείσα τον Νοέμβριο στην Αθήνα από τον Εκδότη, με την πολύτιμη συμβολή του κ. Θαν. ΝΙΑΡΧΟΥ.

σαν και μένα που γνωρίζω την συγγραφή ομιλιών από το παρασκήνιο, όπου συνηθίζονται οι επαναλήψεις και ανακυκλώσεις κειμένων, αυτό είναι αξιοσημείωτο. Η συγκεκριμένη ομιλία μου, βέβαια σας διαβεβαιώ, δεν ενέχει ανακύκλωση, γιατί δεν έχει καμία σχέση με την συνήθη ενασχόλησή μου με τα τραπεζικά και την Ευρώπη. Η μοναδικότητα κάθε ομιλίας της κ. Γλύκατζη-Αρβελέρ φανερώνει όχι μόνο αστείρευτη έμπνευση, που πηγάζει από βαθιές γνώσεις, αλλά και καταδεικνύει έμπρακτα ότι ο ακρογωνιαίος λίθος του «ελληνίζειν», ο σεβασμός δηλαδή στον συνάνθρωπο, δεν είναι για την συγγραφέα μια εκ καθ' έδρας ανάλυση, ή ακόμη και προτροπή, αλλά τρόπος ζωής.

Όντας γυναίκα, θεωρώ ότι η κ. Γλύκατζη-Αρβελέρ, έχοντας μελετήσει σε βάθος την θέση της γυναίκας ανά τους αιώνες, όπως φαίνεται στην ανάλυσή της σχετικά με την Ελένη, και με την ελευθερία της σκέψης, που πηγάζει από την αρχαιοελληνική παράδοση, καθώς και την πίστη στην ισότητα των φύλλων που βασιίζεται στον χριστιανισμό, δεν «κλωτσάει την σκάλα» ώστε να σταματήσει την αναρρίχηση άλλων γυναικών. Απεναντίας, αν και στην κορυφή, εισηγείται ριζοσπαστικά και τολμηρά μέτρα, όπως η ποσόστωση συμμετοχής γυναικών σε καλλιτεχνικούς και επιστημονικούς φορείς, μουσεία, φεστιβάλ, επιστημονικά εργαστήρια κ.λ.

Σαν μητέρα τριών παιδιών, στήριξε την επιλογή μου να συνεχίσω την πορεία που χάραξα, όταν αναφέρει: «Έτσι ένα μονάχα ξέρω με σιγουριά και είναι το μόνο που θα αφήσω στα παιδιά... δεν έχουμε τίποτε άλλο βέβαιο πέραξ ελευθερία και γλώσσα».

Ιδιαίτερα επειδή ζω και εργάζομαι στο Λουξεμβούργο, είμαι δηλαδή Ελληνίδα

της «διασποράς», με την ακριβή έννοια της λέξης, όπως και την ορίζει η συγγραφέας: «το σκόρπισμα δηλαδή των γόνων ενός λαού, μιας ομάδας, μίας οικογένειας, μακριά από την γη της όποιας πατρίδας...» Ενταγμένη μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον, το βιβλίο με ενθάρρυνε γιατί μοιράζεται μαζί μου την αντίληψη της διαχρονικότητας και παγκόσμιας ισχύος των ελληνικών ιδεών.

Ως επαγγελματίας, μου επιβεβαίωσε εμπειρίες σχετικά με την ακτινοβολία της ελληνικότητας, που απέκτησα λόγω της δουλειάς μου ταξιδεύοντας στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και συνεργαζόμενη, ή απλά ερχόμενη σε επαφή, με ανθρώπους από διάφορες χώρες από την Αφρική και την Ασία, ως τις Αρκτικές περιοχές. Ως υπεύθυνη της ΕΤΕπ για την Μεσόγειο και Βαλκάνια αρχικά, θεωρούσα την «αβάντα» που είχα από την ελληνικότητα και τον ελληνοκεντρικό χριστιανισμό, δηλαδή κατά την συγγραφέα την ορθοδοξία, μάλλον προφανή, λόγω της Ελληνικής εξάπλωσης στην περιοχή. Αργότερα όμως διαπίστωσα τον ίδιο ούριο άνεμο να με συνοδεύει και στην Ισπανία, Πορτογαλία, Σκανδιναβία και στις Βαλτικές χώρες. Η ελληνικότητα αποτελεί «αέρα», «υπεραξία», «goodwill», με την χρηματοοικονομική έννοια, που μπορεί να μεταφραστεί σε πραγματικά οφέλη, σε επαγγελματικές, πολιτικές, διπλωματικές ή επιχειρηματικές δραστηριότητες. Κι' αυτό, όχι μόνο στους παραδοσιακούς γείτονές μας στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο, όπου έχουμε επικεντρωθεί. Οι νέες τεχνολογίες, οι νέοι Διευρωπαϊκοί άξονες μεταφορών και ενέργειας, μας δίνουν νέες διασυνδέσεις, νέα σύνορα, νέες ευκαιρίες, που πρέπει να αξιοποιήσουμε και όχι να εκμεταλλευθούμε, δρώντας με βάση τον ανθρωπο-

κεντρικό χαρακτήρα του ελληνικού πολιτισμού... που στηρίζεται στην σχέση, εμπιστοσύνης, με τον συνάνθρωπο. Η επίφοβη συνθλιβή του ανθρώπου από την πίεση της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί την ανάγκη, για μία νέα αναγέννηση. Δίνει έτσι νέες ευκαιρίες στο ελληνικό πνεύμα, και το «ελληνίζει», σε οικουμενική διάσταση, ιδιαίτερα μέσα στο νέο Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Ως υπάλληλο της «Ευρώπης» μου έδωσε προσανατολισμό, γιατί, αντίθετα με την ισχύουσα αντίληψη: «Η Ευρώπη αποτελεί σταθμό στη διερεύνηση αλλά όχι τελικό τέρμα. Είναι το πρώτο σκαλί, ας πούμε για νέα ξεκινήματα». Με ενέπνευσε έτσι να συνεχίσω τα επαγγελματικά μου καθήκοντα να ενημερώνω σχετικά με τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες που προσφέρει η Τράπεζα ως όργανο της Ένωσης, γιατί, και επιτρέψτε μου να παραθέσω και πάλι «το καθήκον της Ευρώπης, του Ευρωπαίου είναι να κατάφερε, να μοιράσει τη γνώση όπως ο χριστιανός μοίραζε κάποτε το ψωμί».

Ως σχετικά νέος άνθρωπος, θαύμασα την φρεσκάδα που αποπνέει το βιβλίο: την αισιοδοξία για την εξέλιξη του κόσμου και των νέων τεχνολογιών. Αν και ιστορικός, η συγγραφέας δεν ζει στην απομόνωση της μελέτης, αλλά ανάμεσα, και μαζί με τον κόσμο και μάλιστα με τα παιδιά και τους νέους.

Αντιλαμβάνεται και αναφέρεται στην σύγχρονη τέχνη, τεχνολογία και αντίληψεις με εύστοχες ελληνικές λέξεις, που η πλειοψηφία μας χρησιμοποιεί στα αγγλικά: π.χ. υπερπραγματικότητα του κυβερνοχώρου- *realité virtuelle*, υπερφανταστική τέχνη - *art fiction*, υπερφανταστική επιστήμη- *science fiction*. Είναι, και μένει, όπως και η ίδια αναφέρει σε διάφορα ση-

μεία του βιβλίου, «επίμονα μοντέρνα, δηλαδή σε «αέναη κίνηση» προοδευτική κατά την επιστήμη και *avant garde* στην τέχνη».

Ως άνθρωπος της επικοινωνίας και των μέσων ενημέρωσης, χάρηκα την επικαιρότητά του, καθ' ότι αναφέρεται στις επερχόμενες περιβαλλοντικές προκλήσεις, και σε θέματα, όπως παιδεία/έρευνα, νέα οπτική στην μοντέρνα/μεταμοντέρνα τέχνη, μεταναστευτικό, και τόσα άλλα.

Ως σύγχρονη Ελληνίδα, ικανοποιήθηκα γιατί αφήνει να διαφανεί, ότι η Ελλάδα των ημερών μας, έχει προσφέρει κάτι μοναδικό: κατόρθωσε να συμφιλιώσει και έμπρακτα να «χωνεύσει» μέσα από τον τρόπο ζωής μας την αρχαία με την βυζαντινή εποχή. Αυτό που οι «Ευρωπαίοι» δυσκολεύονται να πιστέψουν στην αυτάρκη βιασύνη και αυταρέσκιά τους όπως αναφέρει η κ. Γλύκατση-Αρβελέρ. Και αυτό που οι νεοέλληνες αν και το έχουμε κάνει τρόπο ζωής, δεν έχουμε συνειδοτοποιήσει, γιατί διχαζόμαστε στο πνευματικό επίπεδο. Είμαστε συνηθισμένοι, στην επιχειρηματολογία και βιβλιογραφία σε ένα είδος ρήγματος, σαν να υπήρχε κάποιας μορφής σχίσμα στον τρόπο σκέψης, αλλά και στην Ελληνική ιστορία και εξέλιξη ανάμεσα στην αρχαιοελληνική και στην βυζαντινή εποχή. Από την μία οι ορθολογιστές - καρτεσιανοί να ανάγονται στην Αρχαία Ελλάδα, και οι «προσκειμένοι στην εκκλησία» να αναφέρονται στην Βυζαντινή.

Ως χριστιανή, ανακουφίστηκα, γιατί το βιβλίο, πρωτοποριακά συνδέει εύλογα την αρχαιοελληνικότητα με τον χριστιανισμό, κάνοντας μάλιστα φανερές αναλογίες.

Ως φίλη της ιστορίας, το βιβλίο μου διέυρνε τις ιστορικές γνώσεις και με βοήθησε να δω αλληλουχίες, και άρα εξηγήσεις σε θέματα, που κανένα από τα ιστορικά βι-

βλία, που έχω διαβάσει μέχρι τώρα δεν μου πρόσφερε, ανατρέχοντας συχνά στην σημειολογία-semantics μέσω της ετυμολογίας.

Ως βιβλιόφιλη, ευφράνθηκα με το απόσταγμα βαθέων ιστορικών γνώσεων και ευρέων πολιτισμικών εμπειριών, που ρέει με απλές λέξεις, απόλυτα κατανοητές, ακόμα και όταν η διακεκριμένη συγγραφέας λογοπαίζει ή λογοπλάθει, ή ακόμα και ιδεοπλάθει. Η σκέψη ρέει ήρεμα, έστω και αν το βιβλίο είναι μεστό σε νοήματα, αφού ενέχει την πορεία της ελληνικής σκέψης από την αρχαιότητα, μέσω της Ρωμανικής Αυτοκρατορίας - Βυζαντίου, στην σύγχρονη εποχή, προσεγγίζοντάς την σε οικουμενική διάσταση. Αντίθετα με τον κατακερματισμό των ιστορικών αυτών περιόδων στην συνηθισμένη εκπαίδευση και βιβλιογραφία, το βιβλίο παρουσιάζει συνοχή. Αντικατοπτρίζει την απόλυτη κατοχή της γνώσης, αλλά και της γλώσσας, «του κώδικα κάθε επικοινωνίας και γνώσης» σε σημείο εσωτερίκευσης, δίνοντάς μας την εντύπωση, όπως και προανέφερα, ότι η συγγραφέας βιώνει αυτά που πρεσβεύει.

Το βιβλίο μου δημιούργησε όμως και ερωτήματα, που σχετίζονται κυρίως με τις επικρατούσες ιστορικές συγκυρίες, και τα τρέχοντα ευρωπαϊκά και εθνικά θέματα:

- Αναφερόμενη στο «ελληνισμός και Ευρώπη» στον απελευθερωτικό αγώνα του '21 γράφει χαρακτηριστικά: «Οργανικά, σχεδόν ασυνείδητα και όλως αβίαστα, όλοι στο πλευρό της Ελλάδας, στον κατά της Ασίας αγώνα της Ευρώπης, που στο μύθο αλλά και στην πραγματικότητα, στην Ιστορία δηλαδή, αποτελεί θεμελιακή συνοχή του ευρωπαϊκού κόσμου από τότε που απέκτησε την συνείδηση του είναι του». Σήμερα που ο αγώνας αυτός είναι και πάλι

επίκαιρος με την «απωθητή έλξη» Δύσης Ανατολής εκδηλούμενη και εκφραζόμενη ποικιλοτρόπως ποία είναι η θέση της Ελλάδος;

- Στην ισχύουσα γεωπολιτική τάξη η αντιπαράθεση «της Ασυγκράτητης Δύσης και της επίβουλης Ανατολής», οι «συναγωνιστικές ανταλλαγές, και οι ανταγωνιστικές επιδιώξεις» τι προοιονίζουν;

- Ή πάλι στο «Ελληνισμός και Ευρώπη», Ελληνική γλώσσα και Ορθοδοξία μένουν, επίσης, οι στυλοβάτες του νέου ελληνισμού, που επωμίσθηκε την ιστορική συνέχεια του Βυζαντίου; που είναι δηλαδή «το προπύργιο της παντοτινής Ευρώπης απέναντι στην κάθε Ασία». Τι θα σημάνει άραγε μέσα από αυτήν την οπτική γωνία η είσοδος της Τουρκίας στην Ε.Ε., αλλά και την Ευρωπαϊκή Διεύρυνση σε Ασιατικά εδάφη; Ειδικά μια που απ' ό,τι αναφέρει στο «και αν ξεκινούσαμε με τον πολιτισμό», μετά την πολιτική και οικονομική ενοποίηση, ο σύγχρονος κόσμος βιώνει την πολιτισμική ενοποίηση...» και ολοκλήρωση-intégration;

Και κλείνω με ένα δίλημμα μέσα από το βιβλίο, που μένει όμως, τόσο στο βιβλίο, όσο και σε μένα αναπάντητο:

- Είναι άραγε δυνατή μία ισοδύναμη ένταξη σε δύο συγχρόνως διαφορετικά βιώματα; Είναι πράγματι εφικτή η οικείωση σε δύο παραδόσεις; Μπορεί μέσα στην ίδια καρδιά να ζουν δύο αγάπες ισάξια; Και με ποιές προϋποθέσεις μπορεί να συνυπάρχουν, χωρίς να αλληλοσυγκρούονται, χωρίς δηλαδή να δημιουργούν σύνδρομα διπλής ζωής ή σχιζοφρενικής διαγωγής, δύο στεναγμοί;

Προσμένω την απάντηση ή τη γνώμη της εξέχουσας κ. Γκλύκατζη-Αρβελέρ, ίσως μέσα από ένα επόμενο βιβλίο...